

Панчак-Бялоблоцька Н.В.

Статистика кількісних типологій урядів меншості в західних і центрально-східних європейських парламентських демократіях та її політичні наслідки

У статті проаналізовано різнобічні особливості дистинкції й концептуалізації типів урядів меншості в європейських парламентських демократіях. Виявлено, що типології урядових кабінетів меншості не є вичерпними, адже уряди меншості як виконавчі структури залежать від контексту аналізу та аналітичних індикаторів. Унаслідок цього доведено, що типологізації урядів меншості можуть розширюватись і доповнюватись, а у виокремленій у дослідженні формі деякі з них є варіативно більш поширеними й емпірично перевіреніми, ніж інші.

Ключові слова: уряд, уряд меншості, типи урядів меншості, парламентська демократія, Західна Європа, Центрально-Східна Європа, статистика урядів.

В статье проанализированы разносторонние особенности дистинкции и концептуализации типов правительств меньшинства в европейских парламентских демократиях. Выявлено, что типологии правительственных кабинетов меньшинства не являются исчерпывающими, ведь правительства меньшинства как исполнительные структуры зависят от контекста анализа и аналитических индикаторов. В результате доказано, что ти-

пологизации правительств меньшинства могут расширяться и дополняться, а в выделенной в исследовании форме некоторые из них являются вариативно более распространенными и эмпирически проверенными, чем другие.

Ключевые слова: правительство, правительство меньшинства, типы правительств меньшинства, парламентская демократия, Западная Европа, Центрально-Восточная Европа, статистика правительств.

The article is dedicated to analyzing the various features of differentiation and conceptualization of minority governments' types in European parliamentary democracies. The author found out that typologies of minority governments are not exhaustive, because minority governments as executive structures depend on analytical context and indicators. Consequently, the researcher showed that typologies of minority governments can be expanded and supplemented, and that some of the singled out forms of them are more common and empirically tested variants than others.

Key words: government, minority government, types of minority governments, parliamentary democracy, Western Europe, Central-Eastern Europe, governments' statistics.

УДК 321.015+321.72+328.122+328.131+328.183+328.187+342.529

Панчак-Бялоблоцька Н.В.,
кандидат політичних наук,
докторант кафедри політології
Львівського національного
університету імені Івана Франка

Як показує європейська інституційна практика, уряди/ урядові кабінети меншості не є уніфікованими й монолітними структурами. Вони різняться за своєю композицією, розмірністю, ідеологічністю, причинами формування та особливостями відповідальності тощо. Як наслідок, різні типи урядів меншості в європейських парламентських демократіях здатні проводити різні політичні, політико-правові й соціально-економічні наслідки, характеризуватись різними формотворчими, функціональними та регламентними параметрами, а тому можуть бути розбіжно стабільними й ефективними. Відповідно, емпіричний аналіз статистики типів урядів/ урядових кабінетів меншості, зокрема в європейських парламентських демократіях, становить актуальну наукову проблему, яка актуалізована доцільністю пошуку відповідей на різні питання та нерозривно пов'язана з іншими аспектами дослідження урядів меншості.

Ці завдання вирішено значною мірою в наукових доробках західних і меншою мірою в працях вітчизняних науковців, зокрема таких найбільш відомих із них, як Л. Геллер-Шворц [6], Г. Гріффіз [7], В. Херман, Дж. Поуп [8], Дж. Мун [10], К. Стром [11; 12], А. Вард [13], А. Романюк та В. Литвин [1; 2]. Причина концентрації цих пошуків насамперед

у розвідках зарубіжних учених зумовлена тим, що саме в західних (особливо європейських) країнах уряди меншості та їх різновиди зустрічаються найчастіше порівняно з країнами пострадянського простору, де феномен урядів меншості концептуалізований украй слабо або взагалі не концептуалізований.

Із запропонованих праць постає, що існує декілька ключових таксономій урядів меншості, які порізно виявляються в європейських парламентських демократіях. По-перше, на підставі партійного складу/композиції, зокрема в зрізі партійного складу легіслатури, уряди меншості поділяються на однопартійні та коаліційні (з особливою увагою на виокремлену К. Стромом категорію «зовнішньо підтриманих» урядів меншості [12]).

По-друге, за формою парламентської підтримки/непідтримки урядові кабінети меншості поділяються на непідтримані однопартійні уряди меншості, підтримані однопартійні уряди меншості, непідтримані коаліційні уряди меншості та підтримані коаліційні уряди меншості (класифікаційна схема Дж. Поупа й В. Хермана [8, с. 193]).

По-третє, за типом зовнішньої підтримки урядові кабінети меншості бувають істотними/субстантивними та формальними (цю таксономію

ініціював К. Стром [11, с. 62]).

По-четверте, через уточнення відсотка й особливостей партійного представництва урядових партій у легіслатурах урядові кабінети меншості поділяються на такі типи: ті, партії яких мають підтримку/представництво на рівні 45% та більше (однак не більше 50% + 1 мандат) номінального складу легіслатури; ті, партії яких мають підтримку/представництво на рівні 35–45% номінального складу легіслатури; ті, партії яких мають підтримку/представництво на рівні 35% та менше складу легіслатури (цю класифікацію також запропонував К. Стром [12]).

По-п'яте, на підставі кореляції законодавчої ефективності й парламентської відповідальності уряди меншості можуть формуватися за такими сценаріями: коаліція; формальний пакт або договір; неформальна домовленість; сформована під конкретне завдання (*ad hoc*) більшість чи «непостійна більшість»; «стриманість» опозиції, унаслідок якої урядова партія або партії діє/діють так, ніби вони мають підтримку парламентської більшості (типологізаційну схему ініціювала Л. Геллер-Шворц [6, с. 68]).

По-шосте, на основі врахування специфіки ситуацій меншості, у яких генеруються уряди меншості, адже легіслатури в цьому аспекті можуть бути «підвішеними» (з англ. *hung parliament*) чи «міноритарними» (таку логіку таксономії урядів меншості запропонували Г. Гріффіс, Р. Бразіер та А. Вард [4; 7; 13]), кабінети меншості можуть бути сконструйовані за різними формотворчими патернами компромісів та угод.

По-сьоме, з огляду на способи взаємодії урядових партій із неурядовими партіями уряди меншості можуть функціонувати в таких різновидах: на основі тимчасових спеціальних (*ad hoc*) домовленостей; як «вільні союзи» парламентських партій; на підставі «офіційних угод» парламентських партій (цей підхід запропонували А. Романюк, В. Литвин і Н. Панчак-Бялоблоцка [1; 2]).

По-восьме, на основі врахування індивідуального чи колективного балансу поділу владних повноважень в урядових кабінетах меншості та їх функціонування у вузьких/партикулярних чи широких соціально й політично орієнтованих цілях уряди меншості можуть конструюватися у форматі мажоритаризму, коаліційності, спеціального міноритаризму та міноритаризму (класифікаційну схему запропонував Дж. Мун [10]).

Також типологізаційно уряди меншості можуть різнитися за кількістю урядових партій, які їх формують (оскільки можуть генеруватися одно-, дво-, три-, чотири- й більшопартійні урядові кабінети меншості), а також за статусом (оскільки можуть конструюватися постійні та тимчасові урядові кабінети меншості).

Загалом у теоретико-методологічному контексті

очевидно, що запропоновані типології урядових кабінетів меншості дистинктивно не є вичерпними, оскільки уряди меншості як виконавчі структури залежать від контексту аналізу й аналітичних індикаторів. Водночас зрозуміло, що таксономічні схеми урядів меншості можуть конструюватися кількісно (на підставі кількісних індикаторів) і якісно (на підставі якісних індикаторів). Перші значно легше операціоналізувати, ніж другі, саме тому вони частіше моніторяться статистично й науково, а отже, є основою емпіричного виміру типологізації урядів меншості в європейських парламентських демократіях.

З огляду на це найчастішою статистичною варіацією дослідження типів урядів меншості є їхня дистинкція на підставі врахування партійного складу/композиції, зокрема в контексті партійного складу легіслатур, перед якими відповідальні уряди меншості. Відповідно, урядові кабінети меншості, як вказано вище, поділяються на *однопартійні* та *коаліційні*. В *однопартійних урядах меншості* партія, яка входить до складу уряду, а тому отримує міністерські портфелі, не має абсолютної більшості мандатів у легіслатурі, тобто самостійно має підтримку й представництво менше 50% депутатів повного (номінального) складу легіслатури. У *коаліційних урядах меншості* партії, які входять до складу уряду, а тому отримують міністерські портфелі, не становлять абсолютної більшості мандатів у легіслатурі, тобто самостійно мають підтримку й представництво менше 50% депутатів легіслатури.

Емпірична статистика формування *однопартійних* і *коаліційних* урядів меншості в європейських парламентських демократіях свідчить, що станом на 2015 р. (упродовж 1944–2015 рр.) кількість/відсоток *однопартійних* і *коаліційних* урядів меншості у виборці (загалом у Європі, а також окремо в Західній і Центрально-Східній Європі) була сумірною: 128 *однопартійних* і 121 *коаліційний* уряд меншості. Однак кореляція між *однопартійними* й *коаліційними* урядами меншості в окремих країнах і регіонах є відчутною. Так, у Центрально-Східній Європі в 1990–2015 рр. з-поміж усіх урядів меншості (а таких у цей період було створено 64) превалюють *коаліційні* урядові кабінети меншості, які становлять понад 70% урядів меншості. Це вказує, що майже кожний третій уряд меншості в Центрально-Східній Європі є *коаліційним*. Зворотна ситуація спостерігається в парламентських демократіях країн Західної Європи, де в 1944–2015 рр. (у різних країнах у різні періоди) зі 185 урядових кабінетів меншості 109 були *однопартійними* і 76 – *коаліційними*. Це означає, що в регіоні традиційно майже 60% урядів меншості є *однопартійними* і лише 40% – *коаліційними*. Інакше кажучи, у середньому впродовж окресленого часового проміжку з 5

урядів меншості 3 були однопартійними, а 2 – коаліційними (див. табл. 1).

Ще більш диверсифікована ситуація складається в разі зіставлення різних типів урядів меншості в різних прикладах парламентських демократій. Серед країн, де уряди меншості (і однопартійні, і коаліційні) не властиві та не зустрічаються, можна назвати Люксембург та

Німеччину; серед країн, де кількість однопартійних і коаліційних урядів меншості є/була ідентичною чи сумірною (різниця становить не більше 1), – Австрію, Болгарію, Естонію, Ірландію, Польщу, Хорватію та Чехію.

Серед країн, у яких з урядів меншості превалюють/превалювали однопартійні чи формується/формувалися лише однопартійні уряди

Таблиця 1

Статистика формування однопартійних і коаліційних урядів меншості в європейських парламентських демократіях (станом на грудень 2015 р.)

Країна	Однопартійні уряди меншості, № (%)	Коаліційні уряди меншості, № (%)	Загальна кількість урядів меншості, № (%)
Парламентські демократії Західної Європи (1944–2015 рр.)			
Австрія	1 (50,0)	1 (50,0)	2 (100)
Бельгія	2 (28,6)	5 (71,4)	7 (100)
Греція	2 (100)	0 (0)	2 (100)
Данія	15 (42,9)	20 (57,1)	35 (100)
Ірландія	6 (50,0)	6 (50,0)	12 (100)
Ісландія	4 (66,7)	2 (33,3)	6 (100)
Іспанія	9 (100)	0 (0)	9 (100)
Італія	15 (57,7)	11 (42,3)	26 (100)
Люксембург	0 (0)	0 (0)	0 (100)
Мальта	1 (100)	0 (0)	1 (100)
Нідерланди	0 (0)	8 (100)	8 (100)
Німеччина	0 (0)	0 (0)	0 (100)
Норвегія	13 (65,0)	7 (35,0)	20 (100)
Португалія	9 (81,8)	2 (18,1)	11 (100)
Сполучене Королівство	3 (100)	0 (0)	3 (100)
Фінляндія	3 (33,3)	6 (66,7)	9 (100)
Франція	7 (63,6)	4 (36,4)	11 (100)
Швеція	19 (82,6)	4 (17,4)	23 (100)
Разом	109 (58,9)	76 (41,1)	185 (100)
Середні дані	6,1 (59,2)	4,2 (40,8)	10,3 (100)
Парламентські демократії Центрально-Східної Європи (1989–2015 рр.)			
Болгарія	3 (60,0)	2 (40,0)	5 (100)
Естонія	2 (50,0)	2 (50,0)	4 (100)
Латвія	0 (0)	9 (100)	9 (100)
Литва	0 (0)	6 (100)	6 (100)
Польща	3 (50,0)	3 (50,0)	6 (100)
Румунія	4 (28,6)	10 (71,4)	14 (100)
Словаччина	1 (20,0)	4 (80,0)	5 (100)
Словенія	0 (0)	4 (100)	4 (100)
Угорщина	2 (100)	0 (0)	2 (100)
Хорватія	2 (50,0)	2 (50,0)	4 (100)
Чехія	2 (40,0)	3 (60,0)	5 (100)
Разом	19 (29,7)	45 (70,3)	64 (100)
Середні дані	1,7 (29,3)	4,1 (70,7)	5,8 (100)
Разом у Європі	128 (51,4)	121 (48,6)	249 (100)
Середні дані в Європі	4,4 (51,2)	4,2 (48,8)	8,6 (100)

Таблиця 2

Темпоральна типологізація урядів меншості в європейських демократіях (1944–2015 рр.)

Країна	Однопартійні уряди меншості, №/%	Коаліційні уряди меншості, №/%	Загальна кількість урядів меншості, №/%
Парламентські демократії Західної Європи (1944–1988 рр.)			
Австрія	1 (100)	0 (0)	1 (100)
Бельгія	2 (40,0)	3 (60,0)	5 (100)
Греція	1 (100)	0 (0)	1 (100)
Данія	14 (63,6)	8 (36,4)	22 (100)
Ірландія	6 (75,0)	2 (25,0)	8 (100)
Ісландія	4 (100)	0 (0)	4 (100)
Іспанія	3 (100)	0 (0)	3 (100)
Італія	15 (65,2)	8 (34,8)	23 (100)
Люксембург	0 (0)	0 (0)	0 (100)
Мальта	1 (100)	0 (0)	1 (100)
Нідерланди	0 (0)	4 (100)	4 (100)
Німеччина	0 (0)	0 (0)	0 (100)
Норвегія	9 (75,0)	3 (25,0)	12 (100)
Португалія	5 (83,3)	1 (16,7)	6 (100)
Сполучене Королівство	3 (100)	0 (0)	3 (100)
Фінляндія	3 (33,3)	6 (66,7)	9 (100)
Франція	3 (50,0)	3 (50,0)	6 (100)
Швеція	13 (92,9)	1 (7,1)	14 (100)
Разом	83 (68,0)	39 (32,0)	122 (100)
Середні дані	4,6 (67,6)	2,2 (32,4)	6,8 (100)
Парламентські демократії Західної Європи (1989–2015 рр.)			
Австрія	0 (0)	1 (100)	1 (100)
Бельгія	0 (0)	2 (100)	2 (100)
Греція	1 (100)	0 (0)	1 (100)
Данія	1 (7,7)	12 (92,3)	13 (100)
Ірландія	0 (0)	4 (100)	4 (100)
Ісландія	0 (0)	2 (100)	2 (100)
Іспанія	6 (100)	0 (0)	6 (100)
Італія	0 (0)	3 (100)	3 (100)
Люксембург	0 (0)	0 (0)	0 (100)
Мальта	0 (0)	0 (0)	0 (100)
Нідерланди	0 (0)	4 (100)	4 (100)
Німеччина	0 (0)	0 (0)	0 (100)
Норвегія	4 (50,0)	4 (50,0)	8 (100)
Португалія	4 (80,0)	1 (20,0)	5 (100)
Сполучене Королівство	0 (0)	0 (0)	0 (100)
Фінляндія	0 (0)	0 (0)	0 (100)
Франція	4 (80,0)	1 (20,0)	5 (100)
Швеція	6 (66,7)	3 (33,3)	9 (100)
Разом	26 (41,3)	37 (58,7)	63 (100)
Середні дані	1,4 (40,0)	2,1 (60,0)	3,5 (100)
Парламентські демократії Центрально-Східної Європи (1989–2015 рр.)			
Болгарія	3 (60,0)	2 (40,0)	5 (100)
Естонія	2 (50,0)	2 (50,0)	4 (100)
Латвія	0 (0)	9 (100)	9 (100)
Литва	0 (0)	6 (100)	6 (100)
Польща	3 (50,0)	3 (50,0)	6 (100)
Румунія	4 (28,6)	10 (71,4)	14 (100)
Словаччина	1 (20,0)	4 (80,0)	5 (100)
Словенія	0 (0)	4 (100)	4 (100)
Угорщина	2 (100)	0 (0)	2 (100)
Хорватія	2 (50,0)	2 (50,0)	4 (100)
Чехія	2 (40,0)	3 (60,0)	5 (100)
Разом	19 (29,7)	45 (70,3)	64 (100)
Середні дані	1,7 (29,3)	4,1 (70,7)	5,8 (100)

меншості, варто назвати Грецію, Ісландію, Іспанію, Італію, Мальту, Норвегію, Португалію, Сполучене Королівство, Угорщину, Францію та Швецію, а серед країн, у яких з урядів меншості превалюють/ превалювали коаліційні або формувалися винят-

ково коаліційні уряди меншості, – Бельгію, Данію, Латвію, Литву, Нідерланди, Румунію, Словаччину, Словенію та Фінляндію. Це частково спростовує позицію К. Строма [12], згідно з якою в парламентських демократіях урядові кабінети меншості

Таблиця 3

Різновиди коаліційних урядових кабінетів меншості на підставі врахування їхньої партійної композиції в європейських парламентських демократіях (станом на грудень 2015 р.)

Країна	Двопартійні уряди меншості, №/%	Трипартійні уряди меншості, №/%	Чотирипартійні уряди меншості, №/%	П'яти- й більше-партійні уряди меншості, №/%	Всі коаліційні уряди меншості, №/%
Парламентські демократії Західної Європи (1944–2015 рр.)					
Австрія	1 (100)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (100)
Бельгія	1 (20,0)	0 (0)	4	0 (0)	5 (100)
Греція	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (100)
Данія	13 (65,0)	3 (15,0)	4 (20,0)	0 (0)	20 (100)
Ірландія	4 (66,6)	1 (16,7)	0 (0)	1 (16,7)	6 (100)
Ісландія	1 (50,0)	1 (50,0)	0 (0)	0 (0)	2 (100)
Іспанія	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (100)
Італія	3 (27,3)	5 (45,4)	1 (9,1)	2 (18,2)	11 (100)
Люксембург	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (100)
Мальта	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (100)
Нідерланди	6 (75,0)	1 (12,5)	1 (12,5)	0 (0)	8 (100)
Німеччина	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (100)
Норвегія	1 (14,3)	5 (71,4)	1 (14,3)	0 (0)	7 (100)
Португалія	1 (50,0)	1 (50,0)	0 (0)	0 (0)	2 (100)
Сполучене Королівство	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (100)
Фінляндія	3 (50,0)	3 (50,0)	0 (0)	0 (0)	6 (100)
Франція	2 (50,0)	2 (50,0)	0 (0)	0 (0)	4 (100)
Швеція	2 (50,0)	0 (0)	2 (50,0)	0 (0)	4 (100)
Разом	38 (50,0)	22 (28,9)	13 (17,1)	3 (4,0)	76 (100)
Середні дані	2,1 (50,0)	1,2 (28,6)	0,7 (16,7)	0,2 (4,7)	4,2 (100)
Парламентські демократії Центрально-Східної Європи (1989–2015 рр.)					
Болгарія	1 (50,0)	1 (50,0)	0 (0)	0 (0)	2 (100)
Естонія	2 (100)	0 (0)	0	0 (0)	2 (100)
Латвія	2 (22,2)	5 (55,6)	2 (22,2)	0 (0)	9 (100)
Литва	4 (66,6)	1 (16,7)	1 (16,7)	0 (0)	6 (100)
Польща	1 (33,4)	1 (33,3)	1 (33,3)	0 (0)	3 (100)
Румунія	3 (30,0)	4 (40,0)	3 (30,0)	0 (0)	10 (100)
Словаччина	0 (0)	1 (25,0)	2 (50,0)	1 (25,0)	4 (100)
Словенія	3 (75,0)	0 (0)	0 (0)	1 (25,0)	4 (100)
Угорщина	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (100)
Хорватія	0 (0)	1 (50,0)	0 (0)	1 (50,0)	2 (100)
Чехія	0 (0)	3 (100)	0 (0)	0 (0)	3 (100)
Разом	16 (35,6)	17 (37,8)	9 (20,0)	3 (6,6)	45 (100)
Середні дані	1,5 (36,6)	1,5 (36,6)	0,8 (19,5)	0,3 (7,3)	4,1 (100)
Разом у Європі	54 (44,6)	39 (32,2)	22 (18,2)	6 (5,0)	121 (100)
Середні дані в Європі	1,9 (45,2)	1,3 (31,0)	0,8 (19,0)	0,2 (4,8)	4,2 (100)

типово є не коаліціями, оскільки такі інститути функціонально нагадують однопартійні уряди більшості (детально див. табл. 2).

Справа в тому, що така логіка раніше (принаймні станом на 1980-і рр.) була характерною тільки для парламентських демократій Західної Європи. У цьому регіоні в 1944–1988 рр. (у різних країнах у різні періоди) зі 122 кабінетів меншості 83 (або 68%) були однопартійними, а 39 (або 32%) – коаліційними. Інакше кажучи, лише кожний третій уряд меншості був коаліційним, а два з трьох урядів меншості були однопартійними. Кількістю й часткою однопартійних урядів меншості різнилися такі парламентські демократії, як Данія, Ірландія, Ісландія, Італія, Норвегія, Португалія та Швеція, тобто країни, у яких традиційно формуються уряди меншості. Натомість упродовж 1944–1988 рр. уряди меншості у формі коаліційних кабінетів превалювали в Нідерландах і Фінляндії.

Ситуація в європейських (західноєвропейських, центрально-східноєвропейських) парламентських демократіях змінилася лише в 1989–2015 рр., коли з-поміж урядів меншості почали превалювати коаліційні, причому в абсолютній більшості країн Європи. Сьогодні в Західній Європі коаліційні уряди меншості на тлі всіх урядів меншості становлять майже 60% випадків. Більший показник коаліційних урядів меншості (на рівні понад 70%) спостерігається в країнах Центрально-Східної Європи. Цікаво, що серед країн, у яких коаліційні уряди меншості не формуються або становлять меншість щодо однопартійних урядів меншості, у 1989–2015 рр. можна назвати лише Болгарію, Грецію, Іспанію, Португалію, Угорщину, Францію та Швецію. У решті європейських демократій однопартійні урядові кабінети меншості не формуються, становлять меншість або сумірні кількості коаліційних урядів меншості. Це стосується навіть раніше звиклих кейсів країн з однопартійними урядами меншості, зокрема Данії, Ірландії, Італії й Норвегії. Ще один цікавий момент полягає в тому, що, незважаючи на скорочення кількості та/або відсотка урядів меншості в Західній Європі у 1989–2015 рр. щодо 1944–1988 рр., кількість і відсоток урядів меншості, зокрема коаліційних, сьогодні менші в країнах Західної Європи (і це попри те, що кількість країн у цьому регіоні більша) та більші в країнах Центрально-Східної Європи. Виняток становлять однопартійні уряди меншості, яких у Західній Європі в 1989–2015 рр. більше, ніж у Центрально-Східній Європі. Це підтверджує, що на відміну від 1944–1988 рр., коли з-поміж урядів меншості в європейських парламентських демократіях превалювали однопартійні [12], у 1989–2015 рр., тобто сьогодні, у країнах Західної та Центрально-Східної Європи уряди меншості більше проявляються у форматі коаліційних кабінетів. А це означає, що значною

мірою змінилося політичне розуміння суті, призначення, наповнення й наслідків різних типів урядів меншості, а також загалом політичного процесу, окресленого функціонуванням урядів меншості.

Ще одна емпірично поширена типологізація урядів меншості в європейських парламентських демократіях завдяки наявним статистичним даним обертається довкола кількості урядових партій, які є коаліційними партнерами в межах кабінетів. Зокрема, можуть по-різному формуватись і функціонувати одно-, дво-, три-, чотири- й більшепартійні урядові кабінети меншості, з-поміж яких особливо вагомими є конструкції коаліційних урядів меншості, які значною мірою доповнюють запропоновану вище класифікацію. Їх дистинкція важлива, адже на підставі різної кількості урядових партій можна говорити не лише про різну природу коаліційних урядових кабінетів меншості, а й про їхню відмінну зумовленість, логіку формування та функціонування, параметри «виживання» й стабільності, ефективності та очікувані наслідки. Окрім того, це дає змогу комплексно розглянути статистичну відмінність коаліційних урядів меншості від однопартійних.

Як демонструє досвід європейських парламентських демократій (див. табл. 3), з коаліційних урядових кабінетів меншості сумарно превалюють двопартійні (понад 45% коаліційних урядів меншості). Статистично кількість коаліційних урядів меншості скорочується в разі збільшення партій таких урядів: трипартійні уряди меншості становлять 31,0% коаліційних кабінетів меншості, чотирипартійні – 19,0% коаліційних кабінетів меншості, а п'яти- й більшепартійні – 4,8% коаліційних кабінетів меншості. Однак така статистична картина й логіка не уніфіковані, адже в парламентських демократіях Західної Європи вони цілком виконуються, натомість у парламентських демократіях Центрально-Східної Європи дещо відрізняються. Справа в тому, що в країнах Центрально-Східної Європи відсоток двопартійних і трипартійних коаліційних урядів меншості є сумірним. З країн Європи, які не виконують логіку й статистику композиційно-партійної структури коаліційних урядів меншості, вирізняються Бельгія, Італія, Латвія, Норвегія, Португалія, Румунія, Словаччина, Хорватія та Чехія, де двопартійні коаліційні уряди меншості не формуються або формуються рідше, ніж інші типи коаліційних урядів меншості. Загалом це є доводом на користь попередніх висновків про те, що в Західній Європі уряди меншості є менш композиційно складними (у контексті кількості урядових партій у них), ніж у Центрально-Східній Європі.

Однак це недостатньо розкриває кількісні параметри партійного складу урядових кабінетів меншості, зокрема однопартійних і коаліційних як, відповідно, менш і більш композиційно складних, у

легіслатурах. А це детермінує, що різні типи урядів меншості, зокрема однопартійні та коаліційні, варто оцінювати крізь призму особливостей і відсотка партійного представництва урядових партій у легіслатурах парламентських демократій. Для цього апелюємо щодо окресленої вище позиції К. Строма [12] про те, що урядові кабінети меншості необхідно у відсотковій кореляції депутатських мандатів урядових партій поділяти на три типи: ті, партії яких мають підтримку й представництво в легіслатурах на рівні 45% і більше (однак не більше 50% + 1 мандат) номінального складу легіслатур; ті, партії яких мають підтримку й представництво в легіслатурах на рівні 35–45% номінального складу легіслатур; ті, партії яких мають підтримку та представництво в легіслатурах на рівні 35% і менше номінального складу легіслатур. У європейських парламентських демократіях вони статистично розподіляються досить специфічно, про що свідчать дані табл. 4.

Загалом у європейських парламентських демократіях серед урядів меншості превалюють ті, у яких урядові партії мають представництво в легіслатурах на рівні 45% і більше номінального складу легіслатур. Дещо менше урядових кабінетів меншості, урядові партії яких мають представництво в легіслатурах на рівні 35–45% номінального складу легіслатур. Зрештою, найменше (з дуже значною різницею) урядових кабінетів меншості, урядові партії яких мають представництво в легіслатурах на рівні 35% і менше номінального складу легіслатур. Співвідношення перших, других та третіх у середньому в європейських парламентських демократіях становить 43,7% до 40,4% та до 15,9% відповідно. При цьому в середньому в Європі окреслена логіка краще спрацьовує в разі коаліційних урядів меншості, оскільки в кейсах однопартійних урядів меншості більше кабінетів другого типу, представництво урядових партій яких складає 35–45% номінального складу легіслатур. Це особливо виражено у випадках парламентських демократій Центрально-Східної Європи, де уряди меншості другого типу превалюють не лише як однопартійні, а й статистично серед усіх урядів меншості (хоча з коаліційних урядів меншості все-таки переважають кабінети першого типу). Натомість у країнах Західної Європи як серед однопартійних, так і серед коаліційних урядів меншості превалюють кабінети першого типу.

Країнами Європи, у яких з урядів меншості переважають перші конструкції показників представництва урядових партій, є Австрія, Бельгія, Болгарія, Ірландія, Іспанія, Мальта, Словаччина, Сполучене Королівство, Угорщина та Швеція, тобто ті країни, у яких (за винятком Ірландії, Іспанії та Швеції) уряди меншості зазвичай не формуються, є неінституціоналізованими або ж ситуативними сценаріями. Друга конструкція

урядових кабінетів меншості переважає в таких країнах, як Данія, Литва, Нідерланди, Португалія, Румунія, Словенія й Хорватія, де формування урядових кабінетів меншості є частішим і більш інституціоналізованим. Суміжний варіант за частотою формування урядів меншості становлять парламентські демократії, у яких превалює третя конструкція показників представництва урядових партій в урядах меншості. Це характерно для таких країн, як Фінляндія та Польща. Зрештою, в окремих європейських парламентських демократіях відмінні конструкції урядів меншості за показниками представництва урядових партій у парламентах є сумірними чи ідентичними. Це такі країни, як Греція, Естонія, Ісландія, Італія, Латвія, Норвегія, Франція, Чехія. Як показує емпіричний досвід, найменше парламентське представництво урядових партій було притаманне однопартійним кабінетам меншості Е. Йоунссона в Ісландії (1958 р. та 1958–1959 рр., на рівні 15,4% і 11,5% відповідно), П. Хартлінга в Данії (1973–1975 рр., на рівні 12,3%), Л. Блума у Франції (1946–1947 рр., на рівні 16,5%), О. Ульстена у Швеції (1978–1979 рр., на рівні 11,2%), В. Павляка в Польщі (1992 р., на рівні 10,4%), а також Й. Тошовського в Чехії (1998 р., на рівні 15,5%); коаліційним кабінетам меншості А. Бразаускаса в Литві (2001–2004 рр., на рівні 20,6%), Я. Білецького в Польщі (1991 р., на рівні 22,4%), К. Бондевіка в Норвегії (1997–2000 рр., на рівні 25,5%) тощо. Водночас у європейських парламентських демократіях було також чимало однопартійних і коаліційних кабінетів меншості, урядові партії яких мали підтримку на рівні 50% депутатів номінального складу легіслатур. Це інколи було характерно для країн як Західної, так і Центрально-Східної Європи.

В окресленому аналітичному зрізі також необхідно зауважити, що в середньому в європейських парламентських демократіях партії урядових кабінетів меншості наділені парламентським представництвом на рівні 39,6% мандатів складу легіслатур, причому з дещо нижчим показником у країнах Західної Європи, однак із дещо вищим показником у країнах Центрально-Східної Європи. Аналогічна логіка притаманна зрізу представництва урядових партій у коаліційних урядах меншості: загалом у Європі – на рівні 32,7%, у Західній Європі – на рівні 29,0%, а в Центрально-Східній Європі – на рівні 38,7% мандатів номінального складу легіслатур. Лише в зрізі однопартійних урядів меншості логіка різниться. Так, у середньому в Європі в однопартійних урядових кабінетах меншості урядові партії мають підтримку на рівні 32,6%. При цьому такий показник вищий у країнах Західної Європи, а не в країнах Центрально-Східної Європи. Це зумовлюється тим, що в перших однопартійні уряди меншості, як було доведено, формуються значно частіше, ніж

Таблиця 4

Уряди меншості в європейських парламентських демократіях за показниками парламентського представництва урядових партій (за методикою К. Строма [12], станом на грудень 2015 р.)

Країна	Однопартійні уряди меншості			Коаліційні уряди меншості			Всі уряди меншості			Середнє парламентське представництво партій урядів меншості: однопартійних / коаліційних / усіх
	Представництво урядових партій на рівні 45–50%, №	Представництво урядових партій на рівні 35–45%, №	Представництво урядових партій на рівні, меншому за 35%, №	Представництво урядових партій на рівні 45–50%, №	Представництво урядових партій на рівні 35–45%, №	Представництво урядових партій на рівні, меншому за 35%, №	Представництво урядових партій на рівні 45–50%, №	Представництво урядових партій на рівні 35–45%, №	Представництво урядових партій на рівні, меншому за 35%, №	
Парламентські демократії Західної Європи (1944–2015 рр.)										
Австрія	1	0	0	1	0	0	2	0	0	49,1 / 49,7 / 49,4
Бельгія	1	0	1	5	0	0	6	0	1	40,9 / 48,6 / 46,4
Греція	1	1	0	0	0	0	1	1	0	46,5 / 0 / 46,5
Данія	0	11	4	4	14	2	4	25	6	34,2 / 40,5 / 37,8
Ірландія	6	0	0	6	0	0	12	0	0	48,9 / 49,3 / 49,0
Ісландія	0	1	3	1	1	0	1	2	3	21,7 / 46,1 / 29,8
Іспанія	7	2	0	0	0	0	7	2	0	46,0 / 0 / 46,0
Італія	3	12	0	9	2	0	12	14	0	43,0 / 47,0 / 44,7
Люксембург	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0 / 0 / 0
Мальта	1	0	0	0	0	0	1	0	0	50,0 / 0 / 50,0
Нідерланди	0	0	0	2	4	2	2	4	2	0 / 40,5 / 40,5
Німеччина	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0 / 0 / 0
Норвегія	6	6	1	3	2	2	9	8	3	43,8 / 39,8 / 42,4
Португалія	2	6	1	2	0	0	4	6	1	40,3 / 47,9 / 41,7
Сполучене Королівство	3	0	0	0	0	0	3	0	0	48,0 / 0 / 48,0
Фінляндія	0	0	3	0	2	4	0	2	7	26,2 / 33,3 / 30,9
Франція	3	2	2	1	1	2	4	3	4	37,1 / 37,8 / 37,3
Швеція	13	5	1	2	1	1	15	6	2	44,3 / 41,8 / 43,9
Разом	47	46	16	36	27	13	83	73	29	-
Середні дані	2,6	2,6	0,9	2,0	1,5	0,7	4,6	4,1	1,6	34,4 / 29,0 / 38,0
Парламентські демократії Центрально-Східної Європи (1989–2015 рр.)										
Болгарія	2	0	1	2	0	0	4	0	1	41,0 / 49,6 / 44,4
Естонія	0	2	0	2	0	0	2	2	0	40,6 / 47,5 / 44,1
Латвія	0	0	0	4	5	0	4	5	0	0 / 43,8 / 43,8
Литва	0	0	0	1	4	1	1	4	1	0 / 40,5 / 40,5
Польща	0	1	2	1	0	2	1	1	4	29,3 / 31,9 / 30,6
Румунія	0	2	2	4	5	1	4	7	3	39,6 / 42,1 / 41,4
Словаччина	0	1	0	3	0	1	3	1	1	44,0 / 44,8 / 44,7
Словенія	0	0	0	1	3	0	1	3	0	0 / 41,7 / 41,7
Угорщина	2	0	0	0	0	0	2	0	0	49,2 / 0 / 49,2
Хорватія	0	2	0	1	1	0	1	3	0	43,4 / 46,0 / 44,7
Чехія	0	2	0	2	0	1	2	2	1	38,8 / 38,3 / 38,5
Разом	4	10	5	21	18	6	25	28	11	-
Середні дані	0,4	0,9	0,5	1,9	1,6	0,5	2,3	2,5	1,0	29,6 / 38,7 / 42,1
Усі парламентські демократії Європи										
Разом	51	56	21	57	45	19	108	101	40	-
Середні дані	1,8	1,9	0,7	2,0	1,6	0,7	3,7	3,5	1,4	32,6 / 32,7 / 39,6

у других. Нас у такому компаративному контексті найбільше цікавить те, що в середньому урядові партії як однопартійних, так і коаліційних урядів меншості мають приблизно сумірне парламентське представництво.

Також статистично варіативною в разі європейських парламентських демократій є типологізація урядів меншості на постійні та тимчасові. Щодо перших зрозуміло, що вони є превалюючою емпіричною основою пропонованого дослідження. Підставою для формування

та подальшого функціонування постійних (яких абсолютна більшість) урядів меншості є довіра або інвеститура (підтримка) більшості (абсолютної чи відносної – залежно від конституційних регламентацій) номінального складу легіслатури, що законодавчо закріплено в усіх типах і прикладах європейських парламентських демократій як передумова й підстава «початку» та «продлонгації» кожного нового й чинного урядового кабінету.

Натомість тимчасові (або тимчасово виконуючі обов'язки) уряди меншості формуються та

Таблиця 5

Постійні та тимчасові урядові кабінети меншості в європейських парламентських демократіях (станом на грудень 2015 р.)

Країна	Постійні уряди меншості, № (%)	Тимчасові уряди меншості, № (%)	Загальна кількість урядів меншості, № (%)
Парламентські демократії Західної Європи (1944–2015 рр.)			
Австрія	2 (100)	0 (0)	2 (100)
Бельгія	5 (71,4)	2 (28,6)	7 (100)
Греція	2 (100)	0 (0)	2 (100)
Данія	35 (100)	0 (0)	35 (100)
Ірландія	12 (100)	0 (0)	12 (100)
Ісландія	3 (50,0)	3 (50,0)	6 (100)
Іспанія	8 (88,9)	1 (11,1)	9 (100)
Італія	25 (96,2)	1 (3,8)	26 (100)
Люксембург	0 (0)	0 (0)	0 (100)
Мальта	1 (100)	0 (0)	1 (100)
Нідерланди	1 (12,5)	7 (87,5)	8 (100)
Німеччина	0 (0)	0 (0)	0 (100)
Норвегія	19 (95,0)	1 (5,0)	20 (100)
Португалія	8 (72,7)	3 (27,3)	11 (100)
Сполучене Королівство	3 (100)	0 (0)	3 (100)
Фінляндія	9 (100)	0 (0)	9 (100)
Франція	11 (100)	0 (0)	11 (100)
Швеція	23 (100)	0 (0)	23 (100)
Разом	167 (90,3)	18 (9,7)	185 (100)
Парламентські демократії Центрально-Східної Європи (1989–2015 рр.)			
Болгарія	3 (60,0)	2 (40,0)	5 (100)
Естонія	4 (100)	0 (0)	4 (100)
Латвія	9 (100)	0 (0)	9 (100)
Литва	6 (100)	0 (0)	6 (100)
Польща	5 (83,3)	1 (16,7)	6 (100)
Румунія	14 (100)	0 (0)	14 (100)
Словаччина	4 (80,0)	1 (20,0)	5 (100)
Словенія	4 (100)	0 (0)	4 (100)
Угорщина	2 (100)	0 (0)	2 (100)
Хорватія	4 (100)	0 (0)	4 (100)
Чехія	4 (80,0)	1 (20,0)	5 (100)
Разом	59 (92,2)	5 (7,8)	64 (100)
Разом у Європі	226 (90,8)	23 (9,2)	249 (100)

функціонують за зовсім іншою інституційною логікою, адже вони вирішують зовсім інші завдання, з-поміж яких прямо не визначено необхідність пролонгації діяльності урядового кабінету. Це означає, що в полі зору тимчасових урядів меншості не перебуває з'ясування параметрів, які гіпотетично впливають на стабільність урядів, та інституційних параметрів, які зумовлюють формування й відставку урядів як таких. Це, очевидно, більшою мірою притаманне постійним урядам меншості, на яких зосереджено увагу в дослідженні. Крім того, це зумовлюється емпірично, оскільки, як показує досвід, у європейських парламентських демократіях тимчасові уряди меншості зустрічаються дуже рідко (див табл. 5), натомість майже в усіх кейсах превалюють постійні кабінети меншості. Так, тимчасові уряди меншості становлять лише 9% усіх кабінетів меншості, які мали місце в європейських демократіях. Частіше вони зустрічаються в країнах Західної Європи, хоча отримують репрезентацію також у країнах Центрально-Східної Європи.

Зокрема, лише в таких європейських парламентських демократіях, як Бельгія, Болгарія, Ісландія, Італія, Нідерланди, Норвегія, Польща, Португалія, Словаччина та Чехія (станом на грудень 2015 р.), формувалися тимчасові кабінети меншості. Майже в усіх цих країнах тимчасові кабінети меншості були винятковими сценаріями та значною мірою кількісно поступалися постійним урядовим кабінетам меншості. У Болгарії кількість тимчасових і постійних урядів меншості була майже сумірною. Лише в Нідерландах кількість тимчасових урядів меншості була більшою за кількість постійних урядів меншості. Прикметною ознакою тимчасових урядових кабінетів меншості в європейських парламентських демократіях є те, що за своєю партійною композицією це здебільшого коаліційні кабінети. Виняток становлять лише Ісландія, Італія, Польща та Португалія, де серед тимчасових урядів меншості превалювали однопартійні композиції.

Підсумовуючи, аргументуємо, що запропоновані типології урядових кабінетів меншості не є вичерпними, оскільки уряди меншості як виконавчі структури залежать від контексту аналізу та аналітичних індикаторів. Відповідно, типологізації урядів меншості можуть розширюватись і доповнюватись.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Романюк А. Політичні інститути країн Центрально-Східної Європи: порівняльний аналіз / А. Романюк, В. Литвин, Н. Панчак-Бялоблоцка. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. – 462 с.
2. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Вишеградської групи та інших країн Центрально-Східної Європи : [монографія] / А. Романюк, В. Литвин. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2016. – 548 с.
3. Armingeon K. Supplement to the Comparative Political Data Set – Government Composition 1960–2012 (36 OECD countries and/or EU-member Countries) / K. Armingeon, D. Weisstanner, L. Knöpfel [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ipw.unibe.ch/content/team/klaus_armingeon/comparative_political_data_sets/index_eng.html.
4. Brazier R. Constitutional Practice: The Foundations of British Government / R. Brazier. – 3rd ed. – Oxford : Oxford University Press, 1999. – 348 p.
5. Döring H. Parliaments and governments database (ParlGov): Information on parties, elections and cabinets in modern democracies. Experimental version / H. Döring, P. Manow [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.parlgov.org/>.
6. Geller-Schwartz L. Minority Government Reconsidered / L. Geller-Schwartz // *Journal of Canadian Studies*. – 1979. – Vol. 14. – № 2. – P. 67–79.
7. Griffith G. Minority Governments in Australia 1989–2009: Accords, Charters and Agreements / G. Griffith // *Background Paper*. – 2010. – Vol. 1. – № 10. – P. 41.
8. Herman V. Minority Governments in Western Democracies / V. Herman, J. Pope // *British Journal of Political Science*. – 1973. – Vol. 3. – № 2. – P. 191–212.
9. Ieraci G. Governments in Europe (1945–2013): A Data Set / G. Ieraci, F. Poropat [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.openstarts.units.it/dspace/bitstream/10077/9195/1/WP-DISPES-4-2013_full-text.pdf.
10. Moon J. Minority governments in the Australian States: from ersatz majoritarianism to minoritarianism / J. Moon // *Australian Journal of Political Science*. – 1995. – Vol. 30. – P. 142–163.
11. Strøm K. *Minority Government and Majority Rule* / K. Strøm. – Cambridge : Cambridge University Press, 1990. – 293 p.
12. Strøm K. *Minority Governments in Parliamentary Democracies: The Rationality of Non-winning Cabinet Solutions* / K. Strøm // *Comparative political Studies*. – 1984. – Vol. 17. – № 2. – P. 199–226.